

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Atlas minor Gerardi Mercatoris

Mercator, Gerhard

Amsterodami, 1610

Stvdioso & Benevolo

[urn:nbn:de:bsz:31-118360](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-118360)

Lectori.

QUANDOQVE IDEM nobis solis nati non sumus, sed quantum quisque potest ad commune bonum, tantum a beneficentissimo generis humani conditore & parente ab illo exigitur, justum existimavi opus hoc Geographicum, cujus hic partem damus, ad Reipublicæ utilitatem quam possum maxime accommodare. Est autem Geographia in legendis historiis iisque retinendis facilius notiorque usus & utilitas, quam ut meo documento aut commonestratione sit opus, sed alia est ejus & multo præclarior dignitas, si recte quo valet dirigatur, nimirum ad Politici Regiminis cognitionem plurimum conferet, si locorum non situs tantum, sed & natura sive legitima conditio describatur, quod alioqui etiam Geographi officium postulat. Nam ut suæ professioni non satis facit Pictor, qui hominem aliquem juxta membrorum proportionem delineat, verum neglectis coloribus & Phisionomicis signis ejus naturam & affectus non prosequitur, ita veluti mortuum cadaver Geographicum figurabit, qui locis tantum juxta suam symmetriam positus, nullam eorum ad invicem rationem politicam assignaverit. Quapropter hoc summopere curandum duxi, ut quæ in singulis regionibus est dominiorum locis appendencium natura & ordo, eam convenienti distributione ipsi tabulis præfigam, quo politicæ distributionis & rerum publicarum studiosis aliquid nostra conferre possint. Quod si in multis sit imperfecta & deficiens, aut etiam alicubi erronea conscriptio nostra, non mire ris Lector: non enim Rerump. formæ per singulas ditiones scriptæ extant, neque mihi eas passim peruestigare est integrum, sed quatenus ex historiarum inspectione deprehendere potui, saltem formam aliquam & rudimentum politici status collegi, unde rei propositæ, rationem & ordinem intelligas, ac quod in tua regione deerit supplere possis, & castigare, quod si facere non gravaberis, ac mihi communicare placuerit, tuo id nomini atque honori in calligato tabulæ frontispicio acceptum referam. Idem si quisque in sua patria præstiterit, nemo credat quantum emolumenti studiosis omnibus ex Geographia sit accessurum.

Itaque cum tria præcipue sint in administratione regnorum, principatum, & provinciarum consideranda capita, videlicet, Status Ecclesiasticus, Politicus & Iustitiæ Iurisque administratio, primum sub regionis in tabula descriptæ titulo, quot in ea regione sint status politici membra recensebo juxta earum dignitatis ordinem ibi observatum. Deinde in nobilium, locorum distinctione (quando penes nobilitatem præcipuum est regimen) eos locos primum enumerabo qui Principi sunt feudales, deinde & liberos, idque ordine a summo nobilitatis gradu descendendo veluti Ducatus, Comitatus, Baronias, Dominia. Tertio in quas Præfecturas regio sit divisa. Atque his tribus politicum statum sufficienter declaratum iri existimo. In Iustitiæ administratione notandæ erunt diœceses juridicæ, superioresque Senatus ad quos fit appellatio. Denique in Ecclesiastico statu primum Archiepiscopi, si qui sunt, tum eorum suffraganei Episcopi, & qui præterea aliis suffragantur ordine ponendi erunt. Hæc omnia enumerare studium quidem est, verum cum deficiente materia

teria in paucis id detur, præstabo, quod potero, ut saltem patriæ cultores ad meliora perfectioraque provocem. Singula autem loca numeris designabuntur, ut in subsequenti tabula continuo inveniri possint, prior numerus gradus & minuta longitudinis continebit, qui in latere Boreo aut Meridiano, Tabulæ quærentur, posterior latitudinis numeros habebit, in Occiduo aut Orientali latere quærendos. Ab horum terminis, hinc meridiani, inde paralleli latitudinis ductu ad communem eorum sectionem & locum propositum pervenies. Quæ vero in generalium tabularum indicibus sunt, eorum situm inde petere oportet. Quod si quæ nomina in subjecta tabula non reperiantur, id Chorographi qui eam prior delineavit factum est vitio, propter quod principatum & dominiorum designatio omittenda non erat.

Quoniam autem penes nobilitatem est regionum dominium & regimen, utile & jucundum est ejus gradus ordine, & proprias cujusque condiciones internoscere. Summus ejus gradus est Imperatorius aut Regius quem ordine subsequuntur Dux, Comes, Baro, Tribunus militaris, quem *Banderheer* vocant Belgæ, quasi *Ben-* de hoc est Turmæ, quam sub suo *Baniere*, hoc est signo equestri ducat, Dominum. Post hunc est Eques auratus, sive equestris ordinis dignitatem adeptus, quem Galli *Chevalier*, Belgæ *Ridder* vocant. Postremo loco est *Escuyer*, id est nobilis scutatus, qui insignia quidem nobilitatis gestat, verum ordinis dignitatem publicam necdum assecutus. Iam Comitum tres sunt gradus, qui in primo est a Gallis *Visconte* dicitur, hoc est, ut opinor, Procomes, aut Princeps Comes, qui cæteris apud ducem suum dignitate & privilegiis præstat, quem Lodovicus Guicciardinus Burgravium hodie dici vult. Et fieri potest hunc Comitum ordinem eo diminutionis dilapsum esse, sed principio excellentior fuit ejus dignitas, ut mox ejus descriptio indicabit. In secundo gradu est Provincialis Comes, *Landgrave* Belgicæ. In tertio Marchio, *Marckgrave*. Hi sunt præcipui Nobilitatis gradus atque ordines, sed quæ privilegiis magis quam regiminis forma distinguuntur. Ejus porro ordinis quem recitavi legitimas differentias & condiciones, quemadmodum in Gallico quodam libello, inscripto: *La division du monde* inveni tradam, ab ima nobilitate aliorum graduum creationem deducens, unde illorum proprietates & regiminis ordo elegantissime elucescunt.

Eques auratus, inquit ille, sive *Chevalier* ex scutato nobili, ex *Escuyer*, sic creabitur. Si diu hic bella secutus arma exercuerit, pluribus conflictibus interfuerit, atque unde ordinis statum honeste sustinere possit habeat, sitque ex magna, insigni ac divite familia, tum in aliquo conflictu duci exercitus aut strenuo & generoso equiti petitionem suam significabit, & finito conflictu ipse ducem aut equitem dictum accedet, præsensque in nomine Dei ac S. Georgii orabit, ut sibi ordinis insignia donet. Quo ille audito gladium suum educet, terque supplicantem feriet, dicendo: Ego te facio equitem (*Chevalier*) in nomine Dei & S. Georgii ad fideliter conservandam Fidem, Iustitiam, Ecclesiam, Viduas & Pupillos. Quod si vero supplex etiam si strenuus, sit tamen pauper, admittendus non erit, nisi tot illi redditus annui assignentur ac donentur, quot ad ordinis honorem & dignitatem conservandam opus est habere. Atque hic primus est ab imo nobilitatis gradus.

Tribunus

Tribunus militaris, seu *Banderheer*, ex equite aurato fiet, si diu secutus bella satis terrarum ac reddituum possideat, ad tenendum & stipendiis alendum 50 nobiles, hoc est unam *Bendam*, quæ ipsius signum equestre in militia sequatur. Nemo enim signum sive vexillum erigere potest, nisi qui turmam hoc est *bendam* 50 ut minimum Nobilium stipendiariorum suo sumptu adducere potest.

Baro ex equite aurato, aut etiam Scutato Nobili creari potest, quando ille in suo Dominio quatuor Castellanas habentes jurisdictionem altam, mediam, & bassam (ut vocant) possidet, tum enim Rex illi conferre potest vexillum Baronatus. Cæterum hoc illi conferri non potest, nisi rebus in bello fortiter gestis. Itaq; ex primo conflictu equestris fit ordinis, ex secundo Tribunus militaris, ex tertio Baro.

Comes ascendendo sequitur, & quidem primo *limitaneus*, quem *Marchionem* hoc est *Marcgrave* vocamus. Is autem talis creari potest, qui duas aut tres Baronias in uno Ducatu conclusas possidet; Creari autem potest a suo Duce in cujus ditione eas possidet.

Comes Provincialis deinde, id est *Landgrave*, fieri potest, qui quatuor Baronias uni Ducatui inclusas habet, quem Dux in Comitem creat, aut etiam Rex per Ducis instantiam aut permissionem.

Viconte, *Princeps Comes*, fieri potest qui tenet quinque Comitatus aut plures in uno Ducatu comprehensos aut junctim sitos, Et potest a Duce in magna solemnitate permisso Regis creari. Quod si Rex ipse presens adsit honorabilior fit principatus.

Dux ex Comite qui futurus est in primis in Regno in quo coronandus est, possideat, quatuor Comitatus Principales, & in quolibet horum habeat alios quatuor Comitatus, sive Baronias illis quatuor Comitatus fide & clientela obstrictos, sic jus Ducalis dignitatis consequendæ liberum habebit. Coronandus est autem a Rege vel Imperatore cui subiectus est, galero margaritis & gemmis preciosissimis exornato, in florentissima suarum ditionum urbe, idque in magno conventu Principum virosum, Ducum, Comitum, ac Baronum solemnem festo celebrato, quemadmodum in coronatione Regum consuetum est.

Qui *Rex* futurus est, necesse est, ut quatuor Ducatus inter se coherentes & continuos sibi subiectos habeat, & in quolibet Ducatu civitates quatuor, in quas ipse solus Dominium habeat. In qualibet etiam harum Civitatum Archiepiscopum unum, sub unoquoque rursus horum decem Provincias Episcopales. His dotatus exornatusque Dominiis & dignitatibus Imperatoriam Majestatem tanquam suam superiorem adibit, aut ad se ut veniat honorifica legatione invitabit, & efficiet quo ab illo coronetur.

Recentior autem hæc eligendi Regis cæterorumque Principum lex esse videtur, quamdiu enim vagæ nationes, Goti, Wandali, Longobardi, aliæque plures suos secum Reges adducebant, non ex ampla terrarum possessione regiam dignitatem meriebantur, sed ex viribus populique adducti multitudine. Nec Ducum etiam qui primum a Longino Exarcho Ravennatensi anno Domini 569 & mox a Longobardis institui ceperunt, alius fuit delectus, quam pro fortitudine, & rerum gerendarum prudentia: Adde quod Paulus *Emilius* testatur, Duces Comitesque principio ab Regibus ea lege gentibus civitatibusque præfectos fuisse, ut quoties ex

ties ex usu esse dimitterentur aut mutarentur. Neque vero dictæ creandorum Principum leges, cum hæreditarias terrarum possessiones emetiantur & postulent, condi potuerunt, quamdiu temporario tantum beneficio Ducatus Comitatusque a Regibus & Imperatoribus conferebantur. Quapropter licet præcise ejus instituti tempus indicari nequeat (nullam enim ejus notam adfert Gallicus ille libellus) tamen sub Ottone 11 Imperatore, aut circa annum Domini millesimum, vel paullo post eam constituendarum confirmandarumque dignitatum rationem a Monarchis ordinatum fuisse omnino est verisimile. Enimvero usque ad Ottōnem secundum pro sua quisque Princeps potentia & ambitione, ad majorum dignitatem, regiamque Majestatem aspirabat. Sic ex uno Lotharingiæ Regno quod a Rheno, ad Scaldim usque extensum, mari Frisico terminabatur, & unius Lotharii Lodovici Pii filii erat, post plura sunt nata, videlicet transjurana Burgundiæ, quod a Iura monte ad Alpes usque extensum totam Helvetiam, Rauracos, Allobroges, & Burgundos transjuranos complectebatur: & Provinciæ Regnum quod simul partem aliquam Burgundiæ ac Sabaudia comprehendebat, & postea appellatum est Arclatense, cujus etiam hodie Trevirensis Elector Archicancellarius appellatur, Regnum item Lotharingiæ quod Lotharingiam nunc dictam, & deinceps reliqua inter Rhenum & Scaldim usque ad Mare Frisicum continebat, & olim Austrasiæ regnum vocabatur. Rursus hoc ipsum Lotharingiæ Regnum Carolus Calvus, & ejus frater Lodovicus inter se partiti sunt, utrobique Regis titulo servato. Omitto alia eodem sæculo pro imperandi Libidine orta regna. At vero Otto 11 Imperator Lotharingiam ablato Regni nomine in novos Ducatus, Comitatusque distinxit, veluti membris è corpore divulsis & distinctis, ut habet Cuspinianus, factaq; divisione anno 981 primum ejus quæ nunc est Lotharingiæ Ducem constituit Carolum Lotharii Regis Franciæ fratrem, ut latius tractat Richardus Wassenburgius. Ab eo tempore videtur arbitraria illa Regnorum & Principatum erectio defecisse, Monarchis nunc omnia ad stabile imperium componere cogitantibus, quod in justa partium imperii, quemadmodum in homine membrorum ad caput proportionem & harmoniam maxime situm est. Ut ergo in Principatibus & rerum administratione ordo aliquis perpetuo servaretur, tandem eo fere quo dixi tempore has leges dictas excogitatas fuisse arbitrator.

Habes Lector totius nobilitatis distinctos gradus, & dignitatum differentias. Iam observa in unoquoque Regno quo modo Provinciæ pro illorum ratione sint divisæ, quomodo regimen & universitatis gubernatio, & qua portione in hos gradus sint distributa, quod cuique sit proprium officium, quæ cujusque ad alterum & præcipue ad Caput sit habitudo & necessitas, videbis insignem harmoniam ad pacem & tranquillitatem, ad robur & potentiam, ad divitias & factum, ad virtutem & sapientiam, ad Regni majestatem, ad limitum extensionem, ad instabilitatem, ad declinationem & interitum, aut quocunque alio tendentem, ut sunt administrationum rationes variæ. Quæ minus recte succedere videris, aut judicaveris, unde id procedat contemplare, quæ item bona & successu foelicia invenis, causam illorum disquire, sic optimam politiam in Regnorum administratione speculaberis, atque utilissime prospereque Geographica tractaveris.

B b

Quo

Quo autem meliore methodo in hanc speculationem ingrediaris, hic subjungam tanquam fundamentum universi hujus negotii: De Politico statu regni Galliae compendium, quod meo rogatu vir nobilitate & eruditione clarissimus D. Dominicus a Burmannia in ornamentum hujus operis, & studiosorum gratiam scripsit & communicavit, cujus exemplum in aliis quoque Regnis, & Rebus-publicis viros doctos sequi maxime optandum esset, quo omnes administrationem Reip. varietates in contemplationem duci possint.

DE POLITICO STATU REGNI GALLIÆ.

GALLI omnium scriptorum judicio populi sagacissimi ac bellicosissimi optimum sibi politicæ statum constituere conantes, Monarchiam Regalem elegerunt. Natura enim ita comparatum videbant, ut unum aliquem excellenti dignitate plus revererant & metuant homines, quam coactum aliquem numerum delectorum, qui tempore commutantur. Ratio quoque ipsa præscribit in omnibus rebus ad unum aliquem velut ad caput atque fontem necessario confugiendum, & rem esse plenam incommodi atque periculi cum plures simul imperium obtinent. Quinetiam exempla testantur Monarchias, etiam si vel inter Principum, vel alio quoquam humano casu fuerint immutatae, diuturniores fuisse & tranquilliores, quam vel Optimatum vel Popularem statum; ut in Assyriis & Aegyptiis & Parthis, imo ut propioribus exemplis utamur, in Britannia, Hispania, Galliaque nostra videmus, quibus sane provinciis nullæ aliæ Respublicæ temporis longinquitate conferri possunt. Fit vero plerumque, ut Optimatum status, qui Aristocratia dicitur commutetur in Oligarchiam, quæ paucorum est dominatus, quando ex Optimatibus & primis Civitatis pauci quidam, velut conjuratione facta, honores & emolumenta omnia inter se partiuntur, & suas privatim fortunas amplificare student, neglecta communi utilitate, quam solam & in primis curare debebant. Alterum genus quod ad promiscuum vulgus pertinet, & Popularis Status, seu Democratia dicitur, semper habitum est tumultuosum, & periculi plenum, & viris præstantibus inimicum. Prudentissime ergo Galli populi ab omni tempore uni magis, quem ex virtute & justitia æstimabant cæteris præcellere, quam vel pluribus ac præcipuis populi, vel multitudini rei summam commendandam esse censuerunt, prout & singularis aliquis, qui solus rerum poterat, facilius aut promptius incommodis & periculis mederi potest, quam multi simul gradu & dignitate pares. Neque vero effrenatam in Regem suum transfulerunt potestatem, sed certis legibus & conditionibus optime limitatam aut constrictam, ne tyrannidi ullus locus detur, ut in progressu ostendemus. Cæterum quemadmodum nihil in humanis actionibus stabile est ac perpetuum, sed cuncta vel temporis lapsu collabascunt, vel sæculorum pravitate immutantur, sic in Gallia quoque licet idem semper status, hoc est Monarchicus Regalis fuerit, non omni tamen tempore eadem gubernandæ Reipub. ratio fuit; quam omnem ab initio constituti Regi breviter ac dilucide, quantum ex variorum scriptorū lectione assequi potuimus, ordine exponemus.

Status